

Kruszewski, Tomasz

Program rozwoju pieczy zastępczej w powiecie płońskim

Notatki Płockie 59/1 (238), 41-48

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROGRAM ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ W POWIECIE PŁOCKIM

Abstrakt

Na przykładzie Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w powiecie płockim na lata 2012-2014 przedstawiono zadania powiatu wynikające z zapisów ustawowych. Polskie prawodawstwo Ustawą z 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej spowodowało konieczność opracowywania w/w Programu.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, pomoc społeczna, pomoc rodzinie, piecza, rodzina, dziecko, samorząd, powiat.

Do najważniejszych zadań państwa względem obywateli należy ich ochrona socjalna. Poziom i zakres tej ochrony zależy od polityki społecznej realizowanej przez państwo. Politykę społeczną należy rozumieć jako narzędzie kształtowania określonych zachowań społecznych. Polityka społeczna wskazuje na odpowiedzialność państwa za przyszły kształt społeczeństwa, jego poziom dobrobytu oraz sposób zaspokajania wielu potrzeb. Polityka społeczna jest zatem działalnością, która ma realizować określone cele rządzących wobec społeczeństwa. Realizacja tych celów i działanie na ich rzecz w ogólnej polityce państwa demokratycznego powinna zapewniać rozwój kraju, ład społeczny i zadowolenie obywateli. W politykę społeczną państwa wpisuje się pomoc społeczna.

Jednym z zadań pomocy społecznej jest zapobieganie i pomoc w sytuacjach, w których osoby lub rodziny nie są w stanie samodzielnie pokonać swoich trudnych sytuacji życiowych. Pomoc społeczna powinna sprowadzać się do umożliwienia osobie lub rodzinie pokonania samodzielnie swoich trudności życiowych. Polskie prawodawstwo wskazuje, że pomoc ta winna sprowadzać się do:

- przyznawania i wypłacania przewidzianych ustawą świadczeń,
- pracy socjalnej,
- prowadzenia i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizy i oceny zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenie z pomocy społecznej,
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- rozwijania nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Obowiązek realizacji powyższych zadań pomocy społecznej w pierwszej kolejności spoczy-

wa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji państwowej. W polskim systemie polityki społecznej, oprócz organów administracji rządowej i samorządowej, pomoc tę organizują:

- organizacje społeczne i pozarządowe,
- Kościół katolicki i inne kościoły, związki wyznaniowe,
- osoby fizyczne i prawne.

Do jednostek organizacyjnego systemu pomocy społecznej można zaliczyć:

- regionalne ośrodki polityki społecznej,
- powiatowe centra pomocy społecznej,
- ośrodki pomocy społecznej,
- domy pomocy społecznej,
- placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
- placówki adopcyjno-opiekuńcze,
- ośrodki wsparcia,
- ośrodki interwencji kryzysowej,
- rodziny zastępcze.

Zgodnie z prawem w Polsce system świadczeń obejmuje następujące rodzaje pomocy:

- pomoc finansową – system zasiłków, świadczeń,
- pomoc rzeczową – przekazywanie potrzebnymi odzieży, żywności, posiłków itp.,
- pomoc w usługach – opieka nad chorymi lub niepełnosprawnymi, nauczanie indywidualne, dowożenie do lekarza, dowożenie na świetlicę, np. dziennego pobytu itp.,
- pomoc instytucjonalną – placówki wsparcia dziennego, placówki interwencyjne, ogniska wychowawcze, domy pomocy społecznej, świetlice środowiskowe, domy dziecka, rodziny zastępcze, kluby seniora itp.

Sejm RP w 2011 r. uchwalił Ustawę¹, która zmieniła dotychczasowe prawodawstwo w Polsce odnośnie pomocy społecznej, a szczególnie pomocy rodzinie. Ustawa kładzie nacisk na profilaktykę oraz pracę z rodziną biologiczną po-

przez lokalny system wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej ma być ostatecznością, po wykorzystaniu przez gminy wszystkich możliwych form wsparcia rodziny naturalnej. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, posiada, jako jedna z nielicznych ustaw wydawanych przez polski parlament, preambułę. Świadczy to jednoznacznie o ważności politycznej tej ustawy, wyjaśnia okoliczności wydania, jak też określa cele, którym powinna ona służyć. W preambule czytamy²: „Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługującym im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiece nad dziećmi i wychowaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami – uchwała się (...) – niniejszą ustawę”. Preambuła ta została przytoczona ze względu na to, że warto ją upowszechnić, ale również z jeszcze jednego bardzo ważnego powodu. Zawiera bowiem zapis, który prawie nie występuje w polskim prawodawstwie, brak go nawet w Konstytucji RP (choć w aktach prawnych wielu krajów demokratycznych istnieje, np. w USA, w Danii) tj. słowo szczęście³.

Ustawa z 2011 r.⁴ określa zasady i formy wspierania rodziny, która ma trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, jak też sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu pełnoletnich wychowanków. Za wspieranie rodziny przyjmuje się zespół planowanych działań, mających na celu przywrócenie zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast system pieczy zastępczej jest to zespół osób, instytucji i działań, których celem jest zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieci, których rodzice nie mogą sprawować. Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki samorządu terytorialnego oraz organy administracji rządowej. Zobowiązania swoje realizują we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami i ich organami pomocniczymi, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi, a także organiza-

cjami społecznymi. Ustawa bardzo mocno akcentuje podmiotowość dziecka i rodziny. W art. 4 wskazuje na prawa dziecka do: wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowania dziecka poza rodziną - do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli to jest zgodne z dobrem dziecka:

- powrotu do rodziny,
- utrzymania osobistych kontaktów z rodzicami, z wyjątkiem przypadków, w których sąd zakazał takich kontaktów,
- stabilnego środowiska wychowawczego,
- kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i przekonań oraz zabawy i wypoczynku,
- pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia,
- ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie dziecka,
- informacji i wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości,
- ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem,
- poszanowania tożsamości religijnej i kulturowej,
- dostępu do informacji dotyczącej jego pochodzenia.

Ustawa precyzuje między innymi, jakie zadania należą do zadań własnych gminy czy powiatu, jak też jakie zadania należą do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej tym jednostkom samorządu terytorialnego.

Ustawodawca w art. 180 określił zadania własne powiatu. Do zadań tych należy między innymi⁵:

- 1) opracowanie i realizacja trzyletnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych;
- 2) zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- 3) organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym, opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielniania;
- 4) tworzenie warunków do powstania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych;
- 5) prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym;
- 6) organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do peł-

nienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;

7) organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania: grup wsparcia, specjalistycznego poradnictwa

8) powoływanie centrów administracji do obsługi placówek opiekuńczo-wychowawczych;

9) wyznaczanie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej;

10) zapewnienie przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku przeprowadzenia niezbędnych badań lekarskich;

11) prowadzenie rejestru danych, o których mowa w art. 46 cyt. ustawy;

12) kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka;

13) finansowanie:

a) świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych na jego terenie lub terenie innego powiatu,

b) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,

c) szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego;

14) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej.

Zgodnie z art. 181 cyt. ustawy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

1) realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;

2) finansowanie pobytu w pieczy zastępczej osób, o których mowa w art. 5 ust. 3 cyt. ustawy.

Cytowana ustawa z 2011 r. w art. 182 określa, kto wykonuje w imieniu starosty zadania powiatu w zakresie pieczy zastępczej. Zadania

te starosta winien wykonywać za pośrednictwem centrum pomocy rodzinie oraz organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Ustawa z 2011 r. w Dziale VII określa zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Art. 191 ust. 1 określa, że właściwy powiat ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi:

– koszty związane z opieką i wychowaniem dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka,

– koszty średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej albo interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym,

– koszty związane z finansowaniem pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

W artykule tym określone zostały inne przypadki i możliwości finansowania ze względu na miejsce zamieszkania dziecka jak też ze względu na zmiany tego miejsca zamieszkania. Opłaty za dziecko są zróżnicowane w zależności od placówki, w której dziecko zostało umieszczone, jak też od czasu pobytu dziecka w placówce. Miesięczne uśrednione wydatki określa starosta w stosunku do podległych powiatowi placówek.

Do wydatków na opiekę i wychowanie dziecka zalicza się:

– świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej lub w rodzinnym domu dziecka,

– dodatek do świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka,

– świadczenia na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z rehabilitacją dziecka po wypadku,

– świadczenia na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka,

– świadczenia przyznane w związku z wystąpieniem zdarzenia losowego,

– środki finansowe na pokrycie nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka w rodzinnym domu dziecka lub funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka,

– środki finansowe na pomoc na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie się,

– środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, w którym zamieszkuje rodzina zastępcza lub prowadzony jest dom dziecka,

– świadczenia związane z remontem lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, w którym zamieszkuje

rodzina zastępcza zawodowa lub jest prowadzony rodzinny dom dziecka,

– wynagrodzenie wraz z pochodnymi od wynagrodzenia dla zawodowej rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka i osób zatrudnionych w rodzinie zastępczej oraz rodzinnym domu dziecka lub zajmujących się opieką i wychowaniem w rodzinnym domu dziecka,

– świadczenia dla rodziny pomocowej.

Ustawa określa, że za pobyt dziecka w pieczy zastępczej rodzice ponoszą miesięczną opłatę uzależnioną od średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka.

Za aplikację działań powiatu w obszarze programu rozwoju wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej przyjęto powiat płocki.

Powiat płocki znajduje się w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego. Składa on się z piętnastu jednostek administracyjnych gmin wraz z miastami w tych gminach (Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży, Bulkowo, Drobin z miastem Drobin, Gąbin z miastem Gąbin, Łąck, Mała Wieś, Nowy Duninów, Radzanowo, stara Biała, Staroźreby, Słubice, Słupno, Wyszogród z miastem Wyszogród). Powiat zajmuje 1800 km² ⁶. Zamieszkiwany jest przez ponad 109 tys. mieszkańców.

W powiecie płockim zgodnie z Zarządzeniem Starosty Płockiego nr 91/2011 z 5 grudnia 2011 r. jednostką organizacyjną realizującą zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej jest Powiatowe Centrum pomocy Rodzinie z siedzibą w Płocku⁷. W Powiatowym Centrum funkcjonuje Zespół do spraw pieczy zastępczej realizujący zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz Zespół do spraw świadczeń pieczy zastępczej – rodzinnych i instytucjonalnych.

Realizując zapisy ustawy w powiecie płockim pojawiła się konieczność opracowania Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej. Program ten, z uwzględnieniem lokalnych uwa-

runkowań nakreślił kierunki działań w trzyletniej perspektywie (2012-2014). Program ten wpisuje się, zdaniem autorów⁸, w założenia Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2008-2013 oraz Powiatowego Programu Pomocy Dziecku i Rodzinie na lata 2011-2015⁹.

W Programie przedstawiono diagnozę i ocenę systemu pieczy zastępczej w powiecie płockim obrazującą funkcjonowanie różnych form pieczy zastępczej typu rodzinnego i instytucjonalnego. W diagnozie zwrócono szczególną uwagę na problematykę usamodzielniania się wychowanków z rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych. Zostały też wskazane zasoby instytucjonalne wsparcia i pomocy dla dzieci i rodzin zamieszkujących powiat płocki. W Programie określono również kierunki działań, które winny przyczynić się do rozwoju pieczy zastępczej wraz z harmonogramem realizacji zaplanowanych działań. W Programie tym zawarto także zagadnienia związane z ewaluacją i monitoringiem w celu oceny skuteczności działań, jak też ewentualnych kierunków zmian w Programie.

Za najważniejszy cel w Powiatowym Programie Rozwoju Pieczy Zastępczej w powiecie płockim na lata 2012–2014 uznano, „stworzenie warunków dla skutecznego rozwoju systemu pieczy zastępczej z ukierunkowaniem na rodzinne jej formy”¹⁰. Cel zasadniczy został wsparty pięcioma celami szczegółowymi.

Za cele szczegółowe przyjęto:

- 1) promowanie idei rodzicielstwa zastępczego,
- 2) rozwój i wspieranie rodzinnych form pieczy zastępczej,
- 3) wielokierunkową pracę z rodzinami biologicznymi dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) organizowanie pomocy i integracji ze środowiskiem wychowanków opuszczających zastępcze formy opieki,

Tabela 1. Promowanie idei rodzicielstwa zastępczego

Kierunki działania	Sposób realizacji
1. Pozyskiwanie kandydatów do tworzenia i realizacji rodzinnej pieczy zastępczej.	1. Prowadzenie akcji i inicjatyw promujących idee rodzicielstwa zastępczego 2. Rozmowy i spotkania z osobami zainteresowanymi utworzeniem rodziny zastępczej.
2. Profesjonalizacja rodzin zastępczych poprzez polepszenie ich wiedzy oraz umiejętności w zakresie pełnienia funkcji rodzin zastępczych.	1. Prowadzenie strony internetowej. 2. Organizowanie imprez środowiskowych promujących rodzicielstwo zastępcze 3. Audycje radiowe promujące dobre praktyki 4. Organizowanie szkoleń 5. Organizowanie poradnictwa 6. Organizowanie spotkań integracyjnych połączonych z wymianą doświadczeń

5) dostosowanie systemu instytucjonalnych form pomocy dziecku i rodzinie do wymagań ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

W realizacji celów cząstkowych przyjęto zarówno priorytetowe pozyskiwanie kandydatów oraz rodzin zastępczych jak też objęcie ich specjalistycznym szkoleniem i wsparciem. Założono, że umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno być ostatecznością. Ponadto, że jeżeli zajdzie konieczność umieszczenia dziecka w tym systemie to powinno mieć ono warunki do najlepszego rozwoju. Uznano, że warunki takie mogą zagwarantować tylko odpowiednio wybrane, przeszkolone i przygotowane rodziny zastępcze. W tabeli 1 przedstawiono kierunki

działań i sposób ich realizacji dla celu cząstkowego pierwszego¹¹.

Przy realizacji celu szczegółowego drugiego założono, że zmiany które dokonują się w pomocy społecznej dotyczące jej roli oraz sposobów rozwiązywania problemów wymagają odpowiedniego szkolenia i doskonalenia osób z pieczy zastępczej. Osoby te potrzebują wiedzy w celu podniesienia ich kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, jak też wsparcia metodycznego i merytorycznego ze strony odpowiednich służb m.in. Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Płocku.

W tabeli 2 przedstawiono kierunki działań i sposób ich realizacji dla celu cząstkowego drugiego¹².

Tabela 2. Rozwój i wsparcie rodzinnych form pieczy

Kierunki działania	Sposób realizacji
1. Tworzenie niezawodnych i zawodowych rodzin zastępczych.	1. Kwalifikowanie spośród już istniejących rodzin. 2. Podnoszenie umiejętności i kwalifikacji rodzin już istniejących 3. Informowanie rodzin o możliwości zmiany funkcji rodziny.
2. Tworzenie nowych rodzinnych domów dziecka.	1. Przekształcanie zawodowych wielodzietnych rodzin zastępczych w rodzinnym domu dziecka. 2. Utworzenie nowych rodzinnych domów dziecka.
3. Utworzenie nowych rodzin pomocowych.	1. Poszukiwanie rodzin pomocowych wśród istniejących rodzin. 2. Tworzenie nowych rodzin pomocowych. 3. Przekazywanie na spotkaniach i szkoleniach z kandydatami i rodzinami zastępczymi informacji o możliwości tworzenia rodzin pomocowych.
4. Stałe organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych.	1. Zapraszanie na szkolenia specjalistów z zewnątrz z dziedziny: psychologii, pedagogiki oraz praktyków pracy z rodziną 2. Prowadzenie spotkań z udziałem własnych specjalistów. 3. Opracowywanie i realizacja programów szkoleń.
5. Organizowanie grup wsparcia dla rodzin zawodowych.	1. Diagnoza i analiza oczekiwań i potrzeb rodzin w tym zakresie. 2. Organizowanie cyklicznych spotkań z rodzinami. 3. Możliwość zorganizowania poradnictwa specjalistycznego dla rodzin.
6. Pozyskiwanie wolontariuszy do pracy z rodzinami.	1. Przeprowadzenie ankiet wśród rodzin jako narzędzie do badania potrzeb w tym zakresie. 2. Nawiązywanie kontaktu z osobami chętnymi i właściwymi instytucjami (np.: szkoły, uczelnie itp.)
7. Zorganizowanie rodzinom specjalistycznej pomocy w formie poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i prawnego.	1. Dokonywanie analizy potrzeb w tym zakresie wśród rodzin. 2. Bieżące monitorowanie rodzin podczas wizyt. 3. Pełna oferta wsparcia dla rodzin.
8. Stworzenie systemu wsparcia rodziny ze środowiskiem lokalnym i instytucjami wspomagającymi.	1. Stała współpraca organizatora ośrodkami pomocy społecznej oraz asystentami rodziny, pedagogicznymi szkolnymi itp. 2. Organizowanie okresowych spotkań przez organizatora z ośrodkami pomocy społecznej. 3. Organizowanie spotkań ze specjalistami w środowisku lokalnym.

Istotnym problemem przy realizacji pieczy zastępczej są relacje pomiędzy rodzinami biologicznymi a dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej. Celem działań w tym obszarze jest powrót, o ile to możliwe jak najszybszy dzieci do środowiska rodzinnego. Niezbędnym warunkiem realizacji tego celu jest otwarcie się, właściwa postawa rodziców biologicznych jak i dzieci na

oferowaną pomoc i działania. Ważną rolę w tych działaniach odgrywa asystent rodziny, jak również organizator pieczy zastępczej. W tabeli 3 przedstawiono kierunki działania i sposób realizacji w obszarze pracy z rodzinami biologicznymi dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej¹³.

Tabela 3. Wielokierunkowa praca z rodzinami biologicznymi dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej

Kierunki działania	Sposób realizacji
1. Wzbudzenie i podtrzymywanie motywacji rodziców biologicznych do współpracy i uświadamianie rodzicom, że dzieci ich potrzebują.	1. Możliwość skorzystania z porad specjalistów. 2. Kontakt z dziećmi przebywającymi w zastępczych formach opieki. 3. Grupy wsparcia. 4. Stały kontakt z ops i asystentem rodziny.
2. Pomoc w przywróceniu równowagi w rodzinie, uświadomienie rodzicom i dzieciom ich ról społecznych.	1. Możliwość pracy asystenta rodziny w środowisku lokalnym. 2. Kontakt organizatora pieczy zastępczej z asystentem. 3. Organizowanie zajęć warsztatowych. 4. Indywidualne rozmowy oraz wsparcie psychologa i pedagoga.

Często, a prawie zawsze osoby usamodzielniające się w pieczy zastępczej nie mogą liczyć na wsparcie ze strony swojej rodziny biologicznej. Dużego znaczenia nabiera pomoc i wspieranie młodych ludzi, którzy opuszczają zastępcze formy opieki. Pomoc ta dotyczy między innymi: uzyskania wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, wsparcia finansowego, rzeczowego mieszkaniowego. Działania w tym obszarze

powinny sprzyjać aktywizacji młodych ludzi w życiu społecznym, jak też umożliwiać usamodzielnianie się.

W tabeli 4 przedstawiono kierunki działania i sposób realizacji organizowania pomocy i integracji ze środowiskiem wychowanków opuszczających rodziny zastępcze przewidziane w Programie¹⁴.

Tabela 4. Organizacja pomocy i integracja ze środowiskiem wychowanków opuszczających rodziny zastępcze

Kierunki działania	Sposób realizacji
1. Tworzenie i realizacja programów usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków zastępczych form opieki.	1. Pomoc w opracowywaniu programów usamodzielniania. 2. Monitorowanie funkcjonowania wychowanków w środowisku lokalnym. 3. Stworzenie dodatkowej oferty szkoleń. 4. Możliwość skorzystania ze wsparcia specjalistów.
2. Wdrażanie i realizacja projektów w ramach środków Unii Europejskiej na rzecz osób usamodzielnianych.	1. Możliwość ukończenia kursów zawodowych. 2. Specjalistyczne wsparcie psychologa, doradcy zawodowego, prawnika.
3. Wsparcie finansowe i rzeczowe.	3. Uzyskanie pomocy rzeczowej. 1. Pomoc na kontynuowanie nauki. 2. Pomoc na usamodzielnianie.
4. Wspieranie osób usamodzielnianych w aktywnym uczestniczeniu w życiu społecznym.	1. Organizowanie imprez integracyjnych dla wychowanków. 2. Uczestnictwo w zajęciach z autoprezentacji, motywacji i kompetencji społecznych.

Ważnym zadaniem dla organizatorów pieczy zastępczej jest odchodzenie od prowadzenia zbiorowych domów opieki zastępczej na rzecz placówek rodzinnych. Od dawna wskazano naukowo, że ta druga forma wpływa pozytywnie na rozwój młodego człowieka. Działania w tym obszarze są trudne do zrealizowania z wielu powodów m.in. wystarczającej liczby chętnych osób do prowadzenia rodzinnych domów dziecka.

Jednak działania w tym kierunku winny być podejmowane i intensyfikowane. Stąd Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w powiecie płockim uznaje te działania za ważne i wymagające określonych prac. W tab. 5 przedstawiono kierunki działania i sposób realizacji w celu szczegółowym „Dostosowanie systemu instytucjonalnych form pomocy dziecku i rodzinie do obowiązującej ustawy” w przedstawionym Programie¹⁵.

Tabela 5. Dostosowanie systemu instytucjonalnych form pomocy dziecku i rodzinie do obowiązującej ustawy

Kierunki działania	Sposób realizacji
1. Prowadzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego.	1. Dostosowanie instytucjonalnych form pieczy zastępczej do obowiązującej ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
2. Funkcjonowanie na terenie powiatu Ośrodka interwencji Kryzysowej.	1. Pomoc w zakresie przeciwdziałania przemocy zwłaszcza dla rodzin biologicznych. 2. Możliwość skorzystania z porad specjalistów.

Jak można zauważyć, w tab. 1-5 cele szczegółowe obejmują pięć kategorii, które są istotne, na terenie powiatu płockiego, dla wspierania dzieci przebywających poza rodziną biologiczną oraz nowego ich otoczenia (pieczy zastępczej). W Powiatowym Planie rozpisano dla każdego celu szczegółowego kierunki działań jak i sposób realizacji, aby osiągnąć – zakładany cel.

Istotnym elementem w Programie jest sposób jego monitorowania. Założono, że monitorowanie będzie realizowane w oparciu o sprawozdanie z wykonania zadań oraz oceny stopnia osiągnięcia efektów¹⁶. Koordynatorem Programu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Płocku. Koordynator programu przedkłada Radzie Powiatu i Zarządowi Powiatu coroczne sprawozdania ze swojej działalności. Założono, że Program ma charakter otwarty i będzie podlegał modyfikacji w zależności od występujących potrzeb i oczekiwań społecznych.

W Programie zastrzeżono, że harmonogram działań i limity, liczby odpowiednich rodzin zastępczych będą corocznie oceniane i modyfikowane w zależności od potrzeb i możliwości finansowych powiatu w zakresie rozwoju pieczy zastępczej¹⁷.

W Powiatowym Programie Pieczy Zastępczej dla powiatu płockiego założono rezultaty, jakie winien przynieść ten Program. Tymi założonymi rezultatami, są¹⁸:

1. Wzmocnienie systemu wsparcia dla rodzin niewydolnych wychowawczo, zagrożonych bezradnością opiekuńczo-wychowawczą oraz rodzin dysfunkcyjnych.

2. Zwiększenie świadomości społeczności lokalnej odnośnie wartości rodziny (działania profilaktyczne i promocyjne).

3. Tworzenie wewnętrznego systemu wspierania rodzin w oparciu o działania profilaktyczne we współpracy ze środowiskiem lokalnym.

4. Organizowanie i udostępnianie rodzinom zastępczym pomocy terapeutycznej i wsparcia (psychologicznego, pedagogicznego i prawnego).

5. Pozyskiwanie kandydatów do tworzenia i realizacji zadań rodzinnej pieczy zastępczej.

6. Podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

7. Wsparcie istniejących rodzin zastępczych poprzez organizowanie specjalistycznych szkoleń mających na celu wzmocnienie ich kompetencji opiekuńczo-wychowawczych oraz poprzez prowadzenie grup wsparcia.

8. Zatrudnienie kandydatów celem udzielania pomocy rodzinom sprawującym pieczę zastępczą.

9. Zapewnienie kompleksowej pomocy osobom usamodzielnianym.

Przedstawiony Powiatowy Program Pieczy Zastępczej w powiecie płockim na lata 2012-2014, spełnia wymogi formalne i odpowiada zapisom ustawy. Program ten jest próbą wyznaczenia jak najlepszych kierunków działań w środowisku lokalnym w obszarze pieczy zastępczej. Wpisuje on się w politykę społeczną państwa.

W programie wskazano na konieczność podjęcia działań wspierających i wspomagających rodzinną pieczę zastępczą oraz usamodzielniających się wychowanków. Jednak należy zwrócić uwagę, że Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jednoznacznie podzieliła kompetencje między samorząd gminy i powiatowy w zakresie pracy z rodziną biolo-

giczną – co należy do zadań gminy, a organizacją pieczy zastępczej – co należy do zadań powiatu. W systemie tym nie do przecenienia jest praca z rodziną biologiczną oraz profilaktyka i wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Umieszczenie dziecka w systemie pieczy zastępczej powinien być ostatecznością po wykorzystaniu przez gminę wszystkich możliwych form wsparcia rodziny biologicznej.

Jak można zauważyć Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011, Nr 149 poz. 887 ze

zm.) nakłada szereg obowiązków na władze samorządowe gminne i powiatowe. Od jakości działań tych władz, ich zaangażowania i wrażliwości będzie zależała jakość życia dzieci na ich terenie. Żadne, nawet najlepsze zapisy ustawowe, jak i intencje ustawodawcy nie są w stanie zapewnić bezpieczeństwa i prawidłowego rozwoju dziecka, czy to w rodzinie naturalnej czy w pieczy zastępczej. Tylko człowiek, bezpośrednio opiekujący się dzieckiem decyduje o jego losie, wychowaniu i szczęściu. Prawne rozwiązania mogą co najwyżej pomagać w tych działaniach.

Przypisy

- ¹ J. Auleytner (red.), *Polityka społeczna stan i perspektywy*, Warszawa 1995.
- ² B. Balcerzak-Paradowska (red.), *Sytuacja dzieci w Polsce w okresie przemian. Studia i Materiały*, IPISS, Warszawa 1999.
- ³ H. Domański, *Hierarchie i bariery społeczne w latach dziewięćdziesiątych*, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 2000.
- ⁴ S. Golinowska (red.), *Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie.*, IPISS, Warszawa 1997.
- ⁵ M. Grewiński, S. Kamiński, *Obywatelska polityka społeczna*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2007.
- ⁶ D. Lalak, T. Pilch, *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Wyd. Akad. „Żak”, Warszawa 1999.
- ⁷ E. Marynowicz-Hetka, J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajęc, *Pedagogika społeczna i praca socjalna. Przegląd stanowiska i komentarze.*, Wyd. „Śląsk”, Katowice 1998.
- ⁸ S. Pawlas-Czyż, *Praca socjalna wobec współczesnych problemów społecznych*, Wyd. Edukacyjne Akapit, Toruń 2007.
- ⁹ K. Piątek, K. Wódz, *Socjologia i polityka społeczna a aktualne problemy pracy socjalnej. Dylematy teorii i praktyki społecznej*, Wyd. Edukacyjne Akapit, Toruń 2004.
- ¹⁰ W. Sroczyński, *Wybrane zagadnienia pedagogiki społecznej. Funkcja środowiskowa i socjalna*, Siedlce 2011

FOSTER CARE PROGRAM DEVELOPMENT IN PŁOCK COUNTY

Summary

Based on County Program of Foster Care Development in Płock country in 2012-2014, there were presented tasks of the county which resulted from provisions of statutes. Polish legislation in Act of 2011 of supporting family and foster care system induced the necessity of elaboration of the above mentioned Program.

* * *

LISTA RECENZENTÓW

kwartalnika „Notatki Płockie” w roku 2013

prof. zw. dr hab. Andrzej Chodubski

dr Grzegorz Gołębiowski

ks. prof. dr hab. Andrzej Gretkowski

dr Andrzej Kansy

doc. dr Wiesław Koński

prof. zw. dr hab. Eugeniusz Kwiatkowski

dr Andrzej Milke

dr Andrzej Jerzy Papierowski

prof. zw. dr hab. Paweł Samuś

prof. dr Tadeusz Stępień

dr hab. inż. Renata Walczak

prof. zw. dr hab. Danuta Walczak-Duraj